

ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД У ВИГЛЯДІ ЗАСТАВИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ

Тищенко О. І.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Застава є ефективним запобіжним заходом, проте існуючі механізми його застосування не повною мірою відповідають завданням кримінального провадження, зокрема, в частині забезпечення прав, свобод та законних інтересів особи. Тому потребують удосконалення на законодавчому рівні положення кримінального процесуального законодавства щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави та можливості його оскарження.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) передбачає застосування застави у кримінальному провадженні як самостійного запобіжного заходу (ст. 182 КПК) та як альтернативи триманню під вартою (ч. 3 ст. 183 КПК). Залежно від цього по-різному вирішується питання щодо можливості оскарження застосування цього запобіжного заходу.

КПК не передбачає права на оскарження в апеляційному порядку ухвали слідчого судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді застави як самостійного запобіжного заходу. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) звертає увагу суддів на те, що суперечать положенням ст. 309 КПК ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді застави, в яких зазначається, що такі ухвали може бути оскаржено в апеляційному порядку [1]. Водночас, відсутність можливості оскарження під час досудового розслідування застосування застави як самостійного запобіжного заходу, по суті не дозволяє оскаржити завідомо непомірний розмір застави. Втім, ч. 4 ст. 182 КПК вказує на те, що розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього. Проте на практиці виникають ситуації, коли розмір застави визначається слідчим суддею без врахування обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та є завідомо непомірним для нього. На нашу думку слід передбачити в КПК право на оскарження застосування запобіжного заходу у вигляді застави, що сприятиме забезпеченню прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Чинним КПК також не передбачено право на оскарження застосування застави як альтернативи триманню під вартою. Втім, позиція ВССУ з цього питання висвітлена в узагальненні судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 р., в якому ВССУ зауважив, що оскарження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в частині визначення розміру застави не можна визначати як оскарження запобіжного заходу у вигляді застави. Тому апеляційні суди повинні приймати такі скарги до розгляду як оскарження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (підрозділ 3.5, пп.6) [1]. По суті оскарженню в такому випадку підлягає застава як альтернативний запобіжний захід. Так, прокурор в апеляційній скарзі вказав, що слідчим суддею неповною мірою враховано всі обставини вчиненого кримінального правопорушення та особу підозрюваного, у зв'язку з чим розмір застави є необґрунтованим. За наслідками апеляційного розгляду суд ухвалив, що слідчий суддя обґрунтовано обрав запобіжний захід у вигляді тримання під вартою з визначенням розміру застави, а тому законних підстав для скасування ухвали слідчого судді і постановлення нової ухвали по викладених в апеляційній скарзі доводах прокурора, апеляційний суд не вбачає [2].

Ще одне проблемне питання пов'язане зі змістом ч. 3 ст. 183 КПК в частині обов'язку слідчого судді, суду визначити розмір застави при застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Аналіз матеріалів судової практики свідчить про існування випадків неналежного виконання слідчими суддями імперативних вимог ч. 3 ст. 183 КПК щодо визначення розміру застави, що призводить до скасування судових рішень [3].

Втім, за ч. 4 ст. 183 КПК слідчий суддя, суд має право не визначати розмір застави у кримінальному провадженні: 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування; 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини; 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею. Як бачимо, дане положення КПК передбачає право судді у наведених випадках розмір застави не визначати. Водночас, ВССУ звернув увагу на необхідність обґрунтування слідчим суддею, судом незастосування застави. Втім, на практиці таким обґрунтуванням є цитування диспозиції ч. 4 ст. 183 КПК без індивідуалізації зазначених положень щодо конкретних обставин кримінального провадження. Вважаємо, що у таких випадках слідчий суддя, суд має не лише абстрактно посилатися на положення ч. 4

ст. 183 КПК, але й конкретно аргументувати невизначення застави як альтернативи триманню під вартою.

Іноді в ухвалах суди апеляційної інстанції вказують на необґрунтоване застосування застави як альтернативи триманню під вартою. Так, з матеріалів кримінального провадження вбачається, що відносно неповнолітніх потерпілих застосовувалося насильство, про що свідчать їх показання та висновки судово-медичної експертизи. Згідно ч. 4 ст. 183 КПК України слідчий суддя при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування. Втім, слідчий суддя в ухвалі визначив розмір застави як альтернативи триманню під вартою. Апеляційний суд скасував ухвалу слідчого судді у зв'язку із необґрунтованим застосуванням застави як альтернативи триманню під вартою [4].

Актуальним питанням, пов'язаним із визначенням застави як альтернативи триманню під вартою, є положення ч. 5 ст. 176 КПК, відповідно до якого запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави не можуть бути застосовані щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109 – 114¹, 258 – 258⁵, 260, 261 Кримінального кодексу України. Буквальне тлумачення цієї норми дозволяє дійти висновку про те, що до осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні вказаних злочинів, можливим є застосування лише запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за наявності підстав. Тому в таких випадках положення ч. 4 ст. 183 КПК щодо визначення застави як альтернативи триманню під вартою не можуть бути використані слідчим суддею, судом при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Процесуальний порядок застосування слідчим суддею, судом запобіжного заходу у вигляді застави (як самостійного запобіжного заходу та альтернативи триманню під вартою) потребує удосконалення на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14/page>. – Заголовок з екрана.

2. Ухвала апеляційного суду Волинської області від 13 листопада 2015 р. у справі № 161/17088/15-к [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

3. Ухвала апеляційного суду Черкаської області від 24 вересня 2013 р. у справі № 11-сс/793/353/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>. – заголовок з екрана.

4. Ухвала апеляційного суду Луганської області від 10 квітня 2013 р. у справі № 782/61/13 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗМІСТУ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА ОСОБИ НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ І ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ

Токар Н. В.

*аспірант кафедри адміністративного та господарського права
юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

На сьогоднішній день, у наукових джерелах сформовано безліч підходів та концепцій розуміння права на таємницю кореспонденції і телефонних розмов, що обумовлено багатоаспектністю останнього. У контексті вивчення пропонуваного у юридичній літературі підходів до розкриття його змісту, нами було виділено серед них низку наукових поглядів, об'єднаних, зокрема, за критерієм дослідження змісту названого права як суб'єктивного права особи. Пропонуємо ознайомитись з ними з метою отримання певної уяви про сутність зазначеного права з точки зору його змісту та про стан наукових розробок у цій сфері.

З цього приводу, передусім, зазначимо, що традиційним у теорії права вважається виділення наступних складових, через які виражається зміст суб'єктивного права: